

Obveznosti in pravice v primerih okužb s koronavirusom (COVID-19, SARS-CoV-2) z vidika odškodninskega prava

Avtor:
Matjaž Verbič, LL. M.

POVZETEK:

Epidemija novega koronavirusa v veliki meri spreminja in uokvirja naše življenje že več kot leto in pol. Glede na to, da izhoda v »normalno« še ni na vidiku, se postavlja vprašanje ali lahko tisti, ki so zaradi okužbe s koronavirusom utrpeli kakšno izmed pravno priznanih oblik škode, pričakujejo nadomestilo oziroma povračilo odškodnine. V tujini poteka kar nekaj zanimivih primerov, v katerih okuženi oziroma svojci umrlih tožijo odgovorne institucije, ki naj ne bi ravnale dovolj skrbno in s tem preprečile širjenje virusa. V Sloveniji so s tega vidika problematični predvsem domovi za starejše (DSO), v katerih je prišlo do množičnih izbruhov koronavirusa. Čez 2.000 ljudi je tam tudi umrlo. Kot aktualno vprašanje se postavlja odgovornost posameznika (pa tudi pravnih oseb in/ali države) za nenadzorovano širitev okužbe, predvsem na najbolj ranljive skupine. Za uspešno odškodninsko tožbo morajo biti izpolnjene različne predpostavke, pri čemer je dokazovanje vzročne zveze in obsega škode velikokrat težavno, priznanje odškodnine pa je lahko negotovo in dolgotrajno.

KLJUČNE BESEDE: obveznosti, pravice, koronavirus, COVID-19, SARS-CoV-2

ABSTRACT:

The epidemic of the new coronavirus has been greatly changing and framing our lives for a year and a half. The question arises as to whether those who have suffered any of the legally recognized forms of damage due to coronavirus infection can expect reimbursement of compensation. There are quite a few interesting cases abroad in which the infected or relatives of the deceased are suing the responsible institutions, which were not supposed to act carefully enough and thus prevent the spread of the virus. In Slovenia, from this point of view, homes for the elderly are particularly problematic, in which mass outbreaks of coronavirus occurred. Unfortunately, fatalities in there are major. The current issue is the responsibility of the individual (as well as legal entities and/or the state) for the uncontrolled spread of the infection, especially to the most vulnerable groups. Different preconditions must be met for a successful action for damages. In this legal cases it is often difficult to prove the causal link and the extent of the damage, the recognition of damages can be also uncertain and time-consuming.

KEY WORDS: obligations, rights, coronavirus, COVID-19, SARS-CoV-2

UVOD

Bi lahko države, ki jih je epidemija najbolj prizadela, (pravočasno) preprečile njeno širjenje?

Epidemija koronavirusa je spet v polnem razmahu, tokrat štejemo že četrti val. Pojavljajo se nove in nove različice virusa. Število okuženih in hospitaliziranih raste tudi po svetu, čeprav se zdi, da ne povsod enako. Pri tem ima najbrž pomembno vlogo delež cepljenih prebivalcev posamezne države. V določenih primerih je potek bolezni težji, oboleni lahko imajo dolgotrajne posledice (t. i. dolgi COVID), ali pa za posledicami novega koronavirusa umrejo. Doslej je po podatkih spletne strani WORLDOMETER po svetu za posledicami COVID-19 umrlo že 4.664.424 ljudi.¹ Slovenija spada po številu umrlih na milijon prebivalcev med

najbolj prizadete države na svetu. Zaradi kontinuiranega dolgotrajnega širjenja epidemije se verjetno vse več posameznikov, pa naj bodo to oboleni ali svojci tistih, ki so zaradi okužbe s koronavirusom umrli, sprašuje, ali lahko zaradi tega dejstva pričakujejo nadomestilo v obliki odškodnine. V tujini so odškodninske postopke sprožile tudi pravne osebe, ki so utrpeli gospodarsko škodo.

V Evropi se predvsem sprašujemo ali bi lahko države, ki jih je epidemija najbolj prizadela, (pravočasno) preprečile njeno širjenje, če bi na primer v Italiji prej prepovedali nogometne tekme, ki bi lahko bile razlog za tako naglo širjenje epidemije v tej državi. V Torinu so se svojci nekega umrlega zdravnika tako že obrnili na odvetnika, da bi ocenil kakšne so možnosti pridobitve odškodnine od države. Na tožilstvu v Bergamu, mestu, ki je bilo v epidemiji novega koronavirusa v Italiji

¹Vir: <https://www.worldometers.info/coronavirus/>, podatek z dne 15. 9. 2021.

najbolj prizadeto, je v začetku junija 2020 50 svojcev smrtnih žrtev koronavirusa vložilo skupinsko tožbo zaradi ravnanja med epidemijo.² To je bila prva skupinska tožba v Italiji, kjer je koronavirus zahteval več kot 130.000 življenj. Medtem ko so v nekaterih drugih državah skupinske tožbe vložili proti vladi, npr. v Franciji, tožniki v Italiji tožijo »neznane osebe«. Tožniki so se za takšen pristop odločili, da bi ugotovili, ali so bili kršeni zakoni, nato pa bodo ocenili, kakšne nadaljnje korake bodo sprejeli.

Zanimiv tovrstni postopek poteka v sosednji Avstriji, kjer organizacija za varstvo potrošnikov (The Verbraucherschutzverein – VSV) zbira prijave tožnikov za skupinsko tožbo zoper zvezno deželo Tirolsko in Republiko Avstrijo. Doslej naj bi se tožbi pridružilo že vsaj 1.000 tožnikov.³ Gre predvsem za obbolele, ki so se februarja 2020 z virusom okužili v znanem smučarskem središču Ischgl, kjer so se okužili številni Nemci in Skandinavci, ki so nato okužbo odnesli tudi v svoje domače kraje. Po podatkih omenjenega združenja se je na Tirolskem v tistem obdobju z virusom okužilo več kot 4.000 ljudi, od katerih jih je 27 umrlo, več kot 100 pa jih je moralo na zdravljenje v bolnišnico. Glavni argument za tožbo naj bi bil, da so oblasti kljub temu, da so se zavedale možnosti množične okužbe, dopustile obratovanje smučišča in lokalov, zaradi česar se ne morejo sklicevati na višjo silo. V zvezi s tem primerom poteka tudi kazenska preiskava zaradi prepoznega ukrepanja in očitka »malomarnosti pri obvladovanju izbruha okužb zaradi koronavirusa«, saj je smučarsko središče obratovalo še osem

dni za tem, ko so mnoge države že opozarjale, da ravno od tam prihaja veliko okuženih.⁴ Od rezultatov te preiskave je precej odvisna tudi usoda omenjenega odškodninskega postopka, saj morajo tožniki izkazati, da so oblasti ravnale malomarno.

Tudi v Sloveniji bodo slej kot prej postala aktualna pravna vprašanja v zvezi s civilno odškodninsko odgovornostjo države oziroma pravnih oseb, ki bi morale poskrbeti za

²Vir: <https://www.delo.si/novice/svet/svojci-zrtev-covida-19-v-italiji-vlozili-skupinsko-tozbo-318610.html>.

³Vir: <https://www.verbraucherschutzverein.at/Corona-Virus-Tirol/>.

⁴Vir: <https://www.telegraph.co.uk/news/2020/03/24/criminal-investigation-austria-ski-resort-hundreds-infected/>.

ustrezno zaščito posameznikov (pa niso). Postavljajo se tudi vprašanja ali so se določeni posamezniki dolžni cepiti, in ali lahko necepljeni odgovarjajo za širjenje virusa.

Postavlja se tako na primer vprašanje ali je država že v izhodišču sprejela ustrezne zaščitne ukrepe za boj proti novemu koronavirusu. Ne glede na izbruh v sosednji Italiji, je življenje pri nas do 13. 3. 2020 namreč potekalo skoraj brez posebnih ukrepov oziroma navodil. Znani epidemiolog, dr. Alojz Ihan, je zato na primer izpostavil, da bi Zunanje ministrstvo RS moralo odrediti, da morajo vsi, ki so se vrnili s počitnic iz Italije, v samoizolacijo za 14 dni.⁵ Po njegovem mnenju je bila to ključna napaka pri zaježitvi prvega vala virusa v Sloveniji in danes se lahko z njim strinjamo. Prvi okuženi v Sloveniji so namreč bili ravno tisti, ki so v času šolskih zimskih počitnic dopustovali v Italiji in od tam prenesli virus k nam ter tako omogočili razširitev le-tega med prebivalce. Domovi za starejše so nato postali glavno žarišče okužb prvega vala epidemije v Sloveniji, saj se je v treh domovih okužba nenadzorovano razširila. Javno je znano, da sta bila predvsem domova v Ljutomeru in Šmarju pri Jelšah povsem nepripravljena na izbruh epidemije. Kljub tej lekciji se je zgodba v drugem valu epidemije deloma

ponovila. Novo žarišče epidemije je takrat postal Dom starejših v Hrastniku. V Sloveniji je v domovih za ostarele po podatkih NIJZ umrlo 2.077 oskrbovalcev (od trenutno 4.793 skupno umrlih, podatek do 12. 9. 2021).⁶

Domovi za starejše niso bolnišnice

Ključni trenutek v zvezi s tem se je zgodil dne 17. marca 2020, ko je država odločila, da okuženih iz domov za starejše, razen življenjsko ogroženih, ne bodo več premeščali v bolnišnice, temveč jih bodo zdravili znotraj ustanov. Glede na to, da domovi za starejše niso bolnišnice in, kot se je izkazalo, tudi niso imeli ustrezne opreme za zaježitev okužbe niti ustreznega kadra, je bila širitev koronavirusa znotraj teh določenih ustanov neizogibna. Upoštevati je treba namreč splošno znano dejstvo, da so ravno starejši odrasli s pridruženimi obolenji najbolj ranljiva skupina. Analize so pokazale, da je smrtnost zaradi koronavirusa pri starejših nad 80 let desetkrat višja od povprečja.⁷ Znano je prav tako dejstvo, da je država ustrezno oskrbo starejših odraslih sistemsko zanemarila, saj se na sprejem Zakona o

⁵Vir: <https://val202.rtvlo.si/2020/03/alojzihan/>.

⁶Vir: <https://www.nijz.si/sl/dnevno-spremljanje-okuzeb-s-sars-cov-2-covid-19>.

⁷Vir: Mladina, 10. 4. 2020.

dolgotrajni oskrbi čaka že skoraj 20 let. Sistem dolgotrajne oskrbe namreč spodbuja deinstitucionalizacijo ali oskrbo na domu, v kolikor je to mogoče. Glede na znana dejstva in podatke, se zato lahko upravičeno sprašujemo ali je bilo za ranljivo populacijo starejših odraslih in zaposlenih v domovih za starejše ustrezno poskrbljeno in če ni bilo, ali je lahko podana odškodninska odgovornost bodisi države bodisi konkretnega DSO.

Zdravstveni delavci in nevarnost okužbe

V času epidemije so okužbam izpostavljeni tudi ostali delavci, ki so morali kljub omejitvam ostati na svojih delovnih mestih. Najbolj izpostavljeni so seveda zdravstveni delavci, ki morajo skrbeti za okužene. Posebej so izpostavljeni tudi prodajalci v živilskih trgovinah, na bencinskih servisih in v vseh ostalih podobnih poklicih, ki dnevno in množično prihajajo v stik s posamezniki. Tudi za njih velja, da delodajalec odgovarja za škodo, ki jo utrpijo v zvezi z delom.

Da je nekdo upravičen do odškodnine, morajo biti tudi v zgoraj opisanih primerih izpolnjene predpostavke za odškodninsko odgovornost: (i) protipravno ravnanje odgovorne osebe, (ii) krivda, (iii) nastanek pravno priznane škode ter (iv) vzročna zveza med protipravnim ravnanjem odgovorne osebe in nastalo škodo. Tudi pri odškodninski odgovornosti države se uporabljajo splošna pravila obligacijskega prava (o krivdni neposlovni odškodninski odgovornosti), pri čemer je dodan še pogoj, da gre za ravnanje državnega organa, organa lokalne skupnosti oziroma javnega uslužbenca. Da bi bil pogoj protipravnega ravnanja izpolnjen, mora iti za hujšo kršitev (zakonskih) dolžnosti oziroma za nesprejemljivo (malomarno) ravnanje. Primarno se bo v teh primerih verjetno presojalo ali so bili vsi zaščitni ukrepi v skladu z Zakonom o nalezljivih boleznih.⁸

Država lahko odgovarja tudi objektivno, v obliki t. i. povrnitvenih shem, kjer gre za socializacijo določenega

rizika, saj odškodnine prek proračuna bremenijo vse davkoplačevalce. V primeru najhujše posledice, torej smrti zaradi okužbe s koronavirusom, so lahko v določenih primerih do odškodnine upravičeni tudi svojci umrlih. Pravila obligacijskega prava⁹ namreč določajo, da če nekdo umre, lahko sodišče prisodi njegovim ožjim družinskim članom (zakonec, otroci in starši) pravično denarno odškodnino za njihove duševne bolečine.

ZAKLJUČEK

Zdravstvena obolevnost povzroča številna vprašanja

V odškodninskih postopkih je dokazovanje vzročne zveze in obsega škode velikokrat težavno, priznanje odškodnine s strani sodišča pa je lahko negotovo in dolgotrajno. V zgoraj opisanih konkretnih primerih se lahko sprašujemo predvsem o tem, kakšna škoda je okuženim oziroma svojcem umrlih (če sploh) nastala, ter ali je podana krivda odgovorne osebe, saj tako obsežne pandemije koronavirusa najbrž ni pričakoval nihče. Tožene stranke so bodo posledično v svoji obrambi sklicevale predvsem na višjo silo (vis major). Ustrezne odgovore na zgoraj zastavljena vprašanja bosta prinesla šele čas in ustrezna sodna praksa.

LITERATURA:

1. Obligacijski zakonik (Uradni list RS, št. 97/07 s spremembami in dopolnitvami).
2. Uradni list RS, št. 33/06
3. www.telegraph.co.uk/news/2020/03/24/criminal-investigation-austrian-ski-resort-hundreds-infected/
4. www.bbc.com/news/business-52364797
5. <https://covid19.who.int/>

⁸Uradni list RS, št. 33/06).

⁹Obligacijski zakonik (Uradni list RS, št. 97/07 s spremembami in dopolnitvami).